

Karl-Heinz K l e b e r. *Einführung in die Geschichte der Moraltheologie*. Passavia Universitätsverlag. Passau 1985 ss. 80+18 nlb.

Spod pióra znanego teologa moralisty i historyka teologii moralnej, autora wielu rozpraw zarówno historycznych, jak i systematycznych, wyszła publikacja dotycząca dziejów katolickiej teologii moralnej. Została ona skromnie zatytułowana jedynie jako "wprowadzenie", w gruncie rzeczy jednakże stanowi z racji swej zawartości coś zdecydowanie więcej. Można ją bowiem uznać nie tylko za rodzaj introduckji, ale także za sumaryczne przedstawienie dziejów wymienionej dyscypliny teologicznej, jak wiadomo od XVII w. wiodącej swój autonomiczny żywot w zespole innych nauk teologicznych.

Rozprawa składa się z przedmowy, szczególnie interesujących uwag wstępnych oraz z rozważań na temat samych dziejów teologii moralnej w wyróżnionych okresach, streszczenia, wykazu osób i rzeczy. Szkoda, że spis treści nie ma paginacji, a także że stronice, na których zamieszczone są wymienione spisy osób i rzeczy, są niepaginowane.

Szczególnie interesującą partią dzieła jest wspomniana część wprowadzająca, potraktowana jako miejsce podania uwag metodologicznych. Autor omówił w niej podstawy i ostateczne racje, dla których teologia moralna ze swej natury jest uwarunkowana historycznie (Geschichtlikeit). Tego rodzaju jej status wynika z racji ścisłego powiązania jej dziejów z losami człowieka, który przecież jest istotą historyczną, w rozumieniu, iż jest istotą podlegającą zmianom w czasie czy też razem z czasem. Z kolei autor wykazał konieczność uprawiania historii teologii moralnej wychodzącej z samej jej historii jako takiej, uwzględniając głosy z przeszłości przemawiające za tego rodzaju badaniami. Podał przy tym słynną wypowiedź podczas Soboru Watykańskiego II patriarchy Maximososa Saigh'a, który wzywał, by "teologia moralna przestała być gaśnicą prawdy i światła, a stała się raczej wieżą oświeclającą człowieka i cały świat" (s. 18).

Wspomniana poprzednio historyczność teologii moralnej, w znaczeniu historycznego uwarunkowania wielu przekonań moralnych, okazuje się oczywista, gdy uwzględni się warunki czasu i miejsca ich ogłoszenia. Autor zwraca uwagę m.in. na to, jak wielu moralistów wieków poprzednich prezentowało formację kandydystyczną, co tak bardzo zasadniczo zaważyło na głoszonych przez nich poglądach. Uwagi wprowadzające Autor kończy wywodem na temat Kościoła jako ludu Bożego będącego w drodze poprzez wieki.

Z faktu tego wynikają odpowiednie konsekwencje także natury teologiczno-moralnej, jak chociażby konieczność właściwego wydobywania *vetera et nova* ze skarbca doktryny moralnej przekazanej przez wieki.

W dalszej części, merytorycznej i bardziej typowej dla opracowań historycznych, Autor omawia dzieje teologii moralnej w poszczególnych, wyróżnionych okresach. Czyni to w oparciu o dość tradycyjnie pojmowaną periodyzację, nawiązującą do wielkich okresów dziejów powszechnych chrześcijaństwa, takich jak okres patrystyczny, scholastyki i czasów potrydenckich wraz z epoką najnowszą. We wszystkich okresach omawia sytuację na trzech płaszczyznach: wykładu systematycznego, kazuistyki oraz na płaszczyźnie ascetyczno-mistycznej. Dzięki takiemu postawieniu sprawy uzyskiwany obraz jest bardziej integralny i bardziej plastyczny, niż gdyby ograniczał się do płaszczyzny tylko systematycznej. Niemniej jednak, przynajmniej w okresie teologii potrydenckiej, rozmią się to z badaną rzeczywistością, jaką była wówczas realna teologia moralna, w ramach której nie widziano w żadnym wypadku zagadnień ascetycznych i mistycznych, a nawiasem mówiąc niewiele było w niej także systematyki.

Wywody Autora są przekonujące. Zostały oparte na najświeższych wynikach badań w zakresie omawianej problematyki. Podane zostały językiem jasnym, przystępnym, ścisłym i poprawnym. Przytaczana argumentacja jest przekonująca, choć czasem nie jest wolna od pewnych uproszczeń. I tak, gdy Autor wykazuje, iż w okresie potrydenckim nie należy mówić o tzw. teologii moralnej jezuickiej, ponieważ uprawiali ją także przedstawiciele innych zakonów, to raczej przytoczone nie są wystarczające (por. s. 69), ponieważ dotyczy to ducha ujęcia problemów moralnych, nadanego przez jezuitów, a nie samego tylko autorstwa. Można żałować, iż Autor, być może z racji celowo zamierzonej zwięzłości swego opracowania, pominął szereg istotnych wątków w dziejach teologii moralnej potrydenckiej. I tak np. nic nie wspomniał o dorobku teologów z Salamanki (*Salmanticenses*) w XVII w., o wartości opracowania teologów z Würzburga (*Theologia Wirceburgensis*) z XVIII w., o wpływie Oświecenia z jego racjonalizmem i naturalizmem na teologię moralną z tzw. okresu józefinizmu. W czasach najnowszych zbyt pobieżnie potraktował neotomizm, opuścił teologię moralną opartą na idei Ciała mistycznego Chrystusa, pominął wpływ personalizmu. Wydaje się także, iż mógł więcej powiedzieć o teologii moralnej okresu posoborowego, czyli czasów najnowszych. Występują wtedy bowiem zjawiska, które już można zaliczać do dziejów tej dyscypliny. Wielkim brakiem jest potraktowanie historii teologii moralnej w oderwaniu od kontekstu w postaci systemów etycznych oraz nieuwzględnienie zachodzących procesów w teologii moralności Kościołów rozłączonych, tj. prawosławia i protestantyzmu, którego wpływ na kształt teologii moralnej był niewątpliwy (jansenizm, rygoryzm, odnowa biblijna, reorientacja antropologiczna, wyciszanie aretologii itp.).

Cenną rzeczą w omawianej rozprawie jest wykaz osobowy i rzeczowy. Pozwalają one na szybką orientację i odnalezienie odpowiednich danych.

W sumie dzieło K.-H. Klebera należy uznać za bardzo wartościową publikację, która winna ucieszyć szczególnie historyków teologii moralnej. Po ogólnym zarysie autorstwa G. Angelini - A. Valsecchi, *Disegno storico della teologia morale* (Bologna 1972) omawiana publikacja stanowi kolejną udaną próbę ujęcia całości dziejów historii teologii moralnej i próbę metodologii tej gałęzi wiedzy teologicznej.

Ks. Franciszek Greniuk